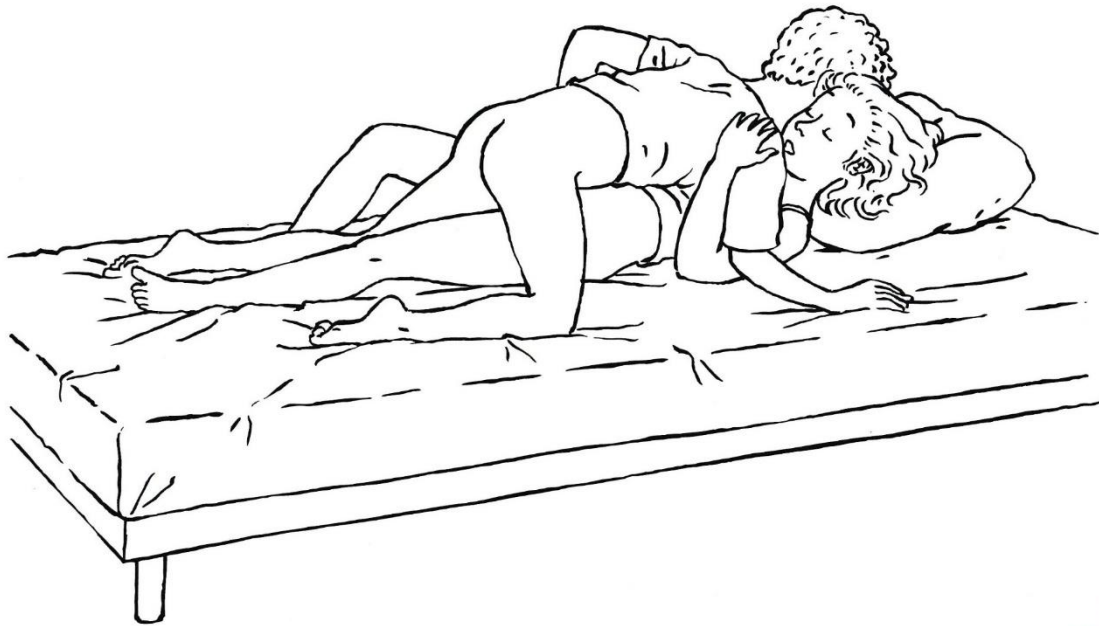

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Meisje van 13 heeft seks met verschillende jongens tussen 12 en 17 jaar in ruil voor warmte en aandacht.	+	+ / -	-	-	n.v.t.	-

In deze casus beoordeel je het gedrag van het meisje. Zij biedt seks aan in ruil voor warmte en aandacht. Daarmee is zij degene die het gedrag initieert.

Rood gedrag

Het gedrag van het meisje lijkt **vrijwillig**, zij initieert de handeling. Uit wat je ziet en leest, lijkt hier geen sprake van een vorm van dwang door de jongens met wie zij seks heeft. Toch vraag je je af hoe een kind van 13 op het idee komt om seks te hebben in ruil voor warmte en aandacht.

Er is sprake van ongelijkwaardigheid omdat beide sekspartners om verschillende redenen seks hebben met elkaar. Het meisje wil aandacht en warmte en de jongens willen seks. Dit is een ongelijkwaardige uitgangssituatie die kan leiden tot ongelijkwaardige verhoudingen tussen de sekspartners. Daarnaast is het hebben van seks met verschillende jongens niet passend bij de leeftijd en ontwikkeling van een 13-jarige (zie normatieve lijst). Incidenteel hebben meisjes en jongens van 13 wel seks. Ruilseks (seks in ruil voor aandacht, geld, goederen etc.) is bij minderjarigen echter nooit passend bij de leeftijd en ontwikkeling. Dat maakt dat dit criterium negatief scoort. De meeste vroege starters (< 13 jaar) zijn jongeren met een verleden van seksueel grensoverschrijdend gedrag (De Graaf e.a., 2012). Jongeren in de residentiële jeugdzorg zijn eerder seksueel actief dan hun leeftijdsgenoten en zij hebben meer dan gemiddeld seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaakt.

In deze casus heeft het meisje seks in ruil voor warmte en aandacht, dat is een vorm van ruilseks. Warmte en aandacht kan een 'bijproduct' van seks zijn. Wanneer dit het doel is van seks, dan kan dit negatieve gevolgen hebben voor het meisje. Het is niet ondenkbaar dat zij door dit gedrag een negatieve reputatie krijgt onder leeftijdsgenoten. Haar gedrag is risicovol vanuit het oogpunt van de seksuele gezondheid. Seks op jonge leeftijd is immers een risicofactor voor het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag, voor ongeplande/ongewenste zwangerschap en soa's (De Graaf e.a., 2012). Het criterium zelfrespect wordt daarom negatief beoordeeld.

Het hebben van seks met iemand jonger dan 16 is strafbaar. De wet wil kinderen onder de 16 beschermen, o.a. omdat het twijfelachtig is of zij voldoende in staat zijn (subtiele) vormen van dwang te herkennen en af te weren. De jongens die met het meisje seks hebben, lopen hiermee de kans om met justitie in aanraking te komen.

De meest zwaarwegende factor voor de score rood in deze situatie is dat het gedrag van het meisje niet past bij de leeftijd en ontwikkeling en zij te maken heeft met weinig zelfrespect waardoor zij geen positieve keuzes voor zichzelf maakt.

Mogelijke reacties

In je eerste reactie verontschuldig je het meisje - om een ingang te hebben voor een gesprek over haar gedrag.

'Ik heb gehoord dat je de laatste tijd seks hebt gehad met verschillende jongens; dit hoeft niet erg te zijn. Soms kan het niet goed uitpakken voor meisjes en jongens omdat ze nog niet alles weten over zwangerschappen en soa's. En omdat meisjes anders worden beoordeeld dan jongens. Zullen we het daar samen over hebben?'

Vervolgens kun je haar psycho-educatie geven over wat we weten over de risico's. Het is van belang te onderzoeken hoe het komt dat dit meisje seks inzet voor warmte en aandacht. Zo kun je de juiste behandeling inzetten. Zij heeft minimaal (trauma)behandeling nodig om op een andere manier te leren aan warmte en aandacht te komen.

Ook de jongens hebben seksuele voorlichting nodig en psycho-educatie over het verschil tussen intimiteit, seksualiteit en genderverschillen.

Twee 13-jarige meisjes zitten in de slaapkamer van een van hen op bed. Ze strelen elkaar tussen de bovenbenen en vinden het fijn.

sensoa
vlaggensysteem

© Movisie. Met toestemming van Sensoa en Garant.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Twee 13-jarige meisjes zitten in de slaapkamer van een van hen op bed. Ze strelen elkaar tussen de bovenbenen en vinden het fijn.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van beide meisjes.

Groen gedrag

Het gedrag scoort op alle criteria positief (+).

Het criterium **vrijwilligheid** (afwezigheid van een vorm van druk of dwang) is anders als één van de meisjes druk ervaart om iets te doen waar zij nog niet aan toe is. Dan verandert de situatie en daarmee de vlag. Uit wat je hier leest en ziet, lijkt dit niet het geval te zijn. Omdat jongeren in de residentiële jeugdzorg een verhoogde kans lopen op het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Samson, 2012), is het professioneel correct je ervan te verzekeren dat hier inderdaad géén druk wordt uitgeoefend of ervaren. Om deze reden kan in de residentiële jeugdzorg in deze situatie op het criterium vrijwilligheid twijfelachtig (+/-) gescoord worden. Beseft dan dat je hieraan twijfelt, niet om wat je ziet of hoort (in deze casus), maar om wat je weet op basis van onderzoek over de sector. Het gedrag past bij de leeftijd of ontwikkeling van een 13-jarige. Het kan ook zijn dat de meisjes samen masturberen; ook dit past bij de leeftijd en zegt niets over de seksuele voorkeur van beiden. Tijdens de (pre)puberteit hebben veel jongeren een ambivalent beeld over hun naakte seksuele lichaam. Veel pubers zijn preuts of timide en beperken zich tot seksuele spelletjes met zichzelf. Sommige pubers staan open voor gemeenschappelijke seksuele activiteiten met leeftijdsgenoten, dikwijls van het eigen geslacht. Gezamenlijk masturberen, schept positieve gevoelens en affectieve banden. Het gedrag is, in onze samenleving, **gepast bij de context** omdat het zich afspeelt in de besloten ruimte van de slaapkamer. De slaapkamer is een plek waar iemand zich kan terugtrekken en waar de privacy gerespecteerd wordt. Dit kan anders zijn in gezinnen met een andere culturele achtergrond en in de residentiële jeugdzorg, afhankelijk van de norm van een cultuur of van de instelling. Niet in alle jeugdzorginstellingen is het jongeren toegestaan zich terug te trekken in de beslotenheid van hun eigen kamer. Vaak is het jongeren ook niet toegestaan elkaar – intiem of seksueel – aan te raken. In een context waarin dit niet mag, verandert de vlag in geel, terwijl het seksuele gedrag verder op alle criteria positief scoort. Instellingen mogen zich afvragen in hoeverre hun beleid de gezonde seksuele ontwikkeling van de jongeren mogelijk maakt en hoe zij pedagogisch adequaat kunnen handelen m.b.t. de seksuele ontwikkeling van jongeren.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. In deze situatie kan dit spelen bij één van de meisjes of beiden. Je kunt de meisjes de behoefte om te experimenteren met seksueel gedrag en zo prettige ervaringen op te doen, maar je probeert ook in te schatten of bij deze ervaring de criteria vrijwilligheid en toestemming niet in het geding zijn. Na de extra weging kan de groene vlag een gele vlag worden.

Mogelijk reacties

In deze situatie is het vooral van belang dat de meisjes de boodschap krijgen dat het oké is wat zij doen, mits geen van beiden zich hiertoe gedwongen voelt. Dit kan door interesse te tonen en bijvoorbeeld te vragen: 'Was het fijn?' Wanneer dit gedrag in de context van de instelling niet toelaatbaar is, is het van belang dat de meisjes hier een duidelijke boodschap over krijgen:

Eerste reactie: 'Wat jullie gedaan hebben, elkaar strelen, is oké.' Hier kan psycho-educatie gegeven worden over passend seksueel gedrag op hun leeftijd. Geef uitleg over groepsdruk: wanneer is er sprake van elkaar overhalen en hoe kan je het weerstaan?

Tweede reactie: 'Het is hier (in onze instelling) niet toegestaan om je terug te trekken op je kamer met iemand anders, omdat...' <uitleggen waarom deze regels er zijn en dat dat niets zegt over hun gedrag maar meer over de beperkingen van de instelling>.

Vervolgens is het van belang de meisjes een alternatief te bieden en met hen te zoeken naar mogelijkheden in de toekomst om hun activiteiten in een 'groene' context te kunnen ontploien. Het kan ook nodig zijn om het instellingsbeleid ter discussie te stellen als de instelling de visie uitdraagt dat jongeren positieve seksuele ervaringen nodig hebben om zich te ontwikkelen. Het alternatief van de 'bosjes' wordt soms genoemd. Dit is echter een onwettelijke en een onveilige optie met als risico dat de meisjes zichzelf onveilig voelen omdat ze betraapt kunnen worden en door anderen gezien kunnen worden, waarmee de context niet passend is.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 13 vertoont seksueel (getint) gedrag naar haar begeleider.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	+/-	+/-	+/-

In deze casus beoordeel je het gedrag van het meisje.

Geel gedrag

Verliefd worden op een ouder persoon die in een bepaalde machtspositie zit, zoals een docent of trainer, komt veel voor bij jongeren. Wanneer dit resulteert in uitdagend en verleidelijk gedrag (lolita gedrag) tegenover de volwassenen wordt dit gezien als licht grensoverschrijdend gedrag.

Jongeren kunnen naast verliefdheid dit gedrag vertonen om uit te testen hoe de ander zal reageren, om te provoceren, aandacht te krijgen, grenzen te verkennen en om bevestiging te krijgen van hun seksualiteit.

Het is belangrijk om na te gaan wat de achterliggende motivatie van dit gedrag is, bijvoorbeeld of er sprake is van speels gedrag of intentioneel seksueel grensoverschrijdend gedrag. Als dit laatste het geval is en/of het gedrag komt herhaaldelijk voor, nadat zij psycho-educatie erover heeft ontvangen en liefdevol begrensd is, dan wordt het een rode vlag.

De relatie tussen een meisje en haar begeleider is in alle situaties automatisch ongelijkwaardig. Het is goed om je als begeleider van deze structurele ongelijkheid bewust te zijn. Dat speelt in deze situatie echter geen rol omdat de begeleider niet ingaat op het seksueel getinte gedrag van het meisje. Je kunt alleen het gedrag van het meisje beoordelen. Daarom is gelijkwaardigheid niet van toepassing.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Jongeren met een trauma of een beperking kunnen gevoeliger zijn voor groepsdruk, omdat ze de sociale verhoudingen lastiger kunnen overzien of hun grensgevoel vervaagd is. In deze situatie kan dit spelen.

Jongeren met een trauma hebben vaak geleerd dat seksueel gedrag aandacht betekent. Als begeleider geef je de jongeren dit terug zodat zij zich hier bewust van worden. Wervend seksueel gedrag van meisjes of jongens naar oudere mannen en (in mindere mate) vrouwen kan risicovol zijn wanneer dit bij een gelegenhedsmisbruiker gebeurt.

Sommige residentiële jeugdzorginstellingen verbieden versiergedrag ook tussen jongeren onderling. Regels handhaven maakt nog niet dat je pedagogisch adequaat handelt. Ga het gesprek over het versiergedrag met de jongeren aan in plaats van zulke regels op te stellen en te handhaven. Versiergedrag kan voor de groepsleiding lastig zijn; het komt dichtbij en raakt aan de kwetsbaarheid van de groepsleider op dit gebied. Wanneer je dit bij jezelf of een collega herkent, maak het dan bespreekbaar in een intervisietraject.

Mogelijke reacties

Dit vraagt om een liefdevolle begrenzing, een puberhart is snel gekwetst. Daarnaast is dit flirtgedrag mogelijk overlevingsgedrag dat eerder wel werkte.

'Het lijkt wel of je mij probeert te versieren! Je bent een leuke meid, maar ik ben veel ouder dan jij en daarnaast je groepsleider. Hierdoor is het niet oké dat je met mij flirt. Ik voel me daar ongemakkelijk bij en wil dat je hiermee stopt. Het is ook niet verstandig om dit gedrag naar oudere mannen te laten zien. Misschien bedoel jij er niets mee maar een man kan misbruik van je maken.'

Een jongen van 14 neemt stiekem foto's van een meisje (13 jaar) dat aan het douchen is. Hij stuurt de foto's door aan de rest van de groep. Het is de eerste keer dat hij dit doet.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een jongen van 14 neemt stiekem foto's van een meisje (13 jaar) dat aan het douchen is. Hij stuurt de foto's door aan de rest van de groep. Het is de eerste keer dat hij dit doet.	-	-	-	-	-	--

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongen die het gedrag initieert.

Zwart gedrag

Flirten op internet en over seks chatten met leeftijdsgenoten komt veel voor onder jongeren van deze leeftijd. Meestal is het gezond seksueel gedrag. Uit Nederlands onderzoek blijkt dat een overgrote meerderheid van de jongeren wel eens geflirt heeft op internet. Ruim de helft van de jongens en bijna de helft van de meisjes heeft een afspraakje 'in real life' gehad met iemand die ze op internet hadden ontmoet. Een veel kleiner deel, jongens vaker dan meisjes, heeft het afgelopen jaar seks gehad op of via internet. Wanneer jongeren iets seksueels doen dat zichtbaar kan zijn op internet, doen ze dit over het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Er zijn grote verschillen tussen jongens en meisjes: bijna twee derde van de meisjes vindt het niet leuk om een seksueel getinte vraag te krijgen, tegenover bijna een achtste van de jongens. Jongeren krijgen ook wel eens een verzoek om seksuele handelingen te verrichten via internet. Meer dan 80% van de meisjes vindt dit vervelend, bij de jongens geldt dit voor nog geen 30%. Het eenmalig gluren naar iemand van het andere geslacht is geel gedrag. Wanneer dit ook voorkomt na psycho-educatie erover, schuift de vlag op naar rood. In deze situatie blijft het niet bij gluren maar worden er foto's gemaakt die doorgestuurd worden aan de rest van de groep. Je beoordeelt in deze situatie het gedrag van de jongen met een zwarte vlag.

Het meisje heeft de jongen geen **toestemming** gegeven haar bloot te zien. Zij is zich er niet van bewust dat hij haar bloot ziet en ook niet dat hij foto's van haar maakt. Er is ook geen sprake van **vrijwilligheid**. Zonder dat zij het weet, zal zij op een later moment gedwongen geconfronteerd worden met de negatieve gevolgen van zijn gedrag. Anderen zullen de foto's van haar blote lichaam zien en haar daar mogelijk op aanspreken, misschien uitlachen of pesten.

Gelijkwaardigheid gaat over de vraag of één van beide overwicht heeft over de ander. Doordat zij niets weet, is hij in controle over de situatie en heeft daarmee overwicht over haar. Zij zijn dus niet gelijkwaardig.

Dit gedrag is niet **passend bij de leeftijd en ontwikkeling**, het past in geen enkele **context** en scoort zeer negatief op **zelfrespect**. De gevolgen van het gedrag van de jongen kunnen extreem schadelijk voor het meisje zijn, psychisch en sociaal-emotioneel. In deze situatie wordt de foto gedeeld met anderen in de groep. De mogelijkheid bestaat dat iemand de foto op internet plaatst. Aangezien het onmogelijk is om foto's van internet te laten verdwijnen, kunnen de gevolgen zeer ernstig voor het meisje zijn. Daarnaast is dit gedrag strafbaar, de jongen schaaft hier duidelijk ook zichzelf mee. Ook al is het de eerste keer, toch beoordelen we dit gedrag met **zwart** omdat de gevolgen voor het meisje en hemzelf zeer ernstig (kunnen) zijn.

Mogelijke reactie

'Ik ben er net achter gekomen dat jij stiekem met je telefoon een foto van <naam> in de douche hebt gemaakt en deze hebt doorgestuurd naar de rest van de groep. Dit is iets wat echt niet kan. Misschien heb je het als een grapje bedoeld, maar dit doet niets af aan de gevolgen. Zij kan hier veel schade van ondervinden. Het is bovendien ook strafbaar. Je zult je excuses moeten aanbieden aan het meisje. Vervolgens aan de groep vragen de foto te verwijderen. Mogelijk dat hier een aangifte over volgt; dit zal met het meisje en haar ouders besproken worden. Volgende week krijgen jij en de groep voorlichting over respectvolle omgangsvormen op internet. We zullen de politie uitnodigen om jullie te vertellen wat de juridische gevolgen kunnen zijn van zo'n 'grapje'.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 14 laat voor de webcam haar borsten zien aan twee jongens van 15 in ruil voor geld.	+	-	+	-	n.v.t.	-

In deze casus beoordeel je het gedrag van het meisje.

Rood gedrag

Dit is rood gedrag, het gedrag scoort negatief op de criteria **passend bij de leeftijd en ontwikkeling** en **zelfrespect**.

Er lijkt sprake van een situatie waarin het meisje en de twee jongens **instemmen** met de situatie: zij laat haar borsten voor de webcam zien en de jongens betalen haar hiervoor. Wanneer jongeren iets seksueels doen voor de webcam, doen ze dit over het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Je laten betalen om je borsten voor de webcam te laten zien, betekent dat het gaat om ruilseks. Het levert het meisje iets op: geld. Het lijkt niet te gaan om haar eigen seksuele plezier. Hierdoor scoort het criterium **vrijwilligheid** negatief.

De jongens en het meisje lijken **gelijkwaardig** maar we kunnen hier niet uit afleiden of de jongens een vorm van overwicht op het meisje hebben. Omdat het in de residentiële jeugdzorg gaat om extra kwetsbare jongeren is het gewenst om dit bij het meisje te checken en vervolgens na te gaan wat haar motief is om op deze manier aan geld te komen.

Dit gedrag (het hebben van ruilseks, seks tegen betaling of beloning) is niet **passend bij de leeftijd en ontwikkeling**. Op deze leeftijd heeft slechts 5% van de jongens en 2% van de meisjes wel eens geld of een andere beloning ontvangen voor seks. Ook het geven van een beloning voor seks komt op deze leeftijd weinig voor: 6% van de jongens en minder dan 1% van de meisjes. De **context** is hier niet relevant. Het gedrag draagt niet bij aan het **zelfrespect** van het meisje. Het maakt haar kwetsbaar voor o.a. misbruik en psychosociale problemen.

Mogelijke reacties

Het gedrag van het meisje veroordelen helpt niet om met haar in contact te komen. Je wijst haar niet als schuldige aan, maar geeft psycho-educatie over de gevolgen en zoekt uit hoe het meisje tot dit gedrag komt om de juiste vervolgstap te kunnen nemen in de behandeling.

'Je bent niet de enige die soms seks gebruikt om aan spullen, geld of aandacht te komen. Seks voor geld gebeurt natuurlijk wel vaker. Er zijn vrouwen, hoeren/prostituees (en ook mannen) die dit doen om in hun levensonderhoud te voorzien. Vaak doen zij dit niet vrijwillig, maar worden ze door iemand of door de omstandigheden gedwongen. Het gevolg van seks hebben tegen betaling kan zijn dat je op den duur niet meer voelt wat je zelf prettig vindt. Je leert namelijk om seks te hebben zonder dat je er zelf zin in hebt. Hoe is dat bij jou?'

Maak een stap naar een vervolg, bijvoorbeeld: 'Jij bent hier veel te jong voor. Op jouw leeftijd mag je natuurlijk flirten met jongens, ze versieren en vrijen. Maar seks in ruil voor geld hoort daar niet bij. Het maakt je kwetsbaar doordat jongens of mannen misbruik van je kunnen maken. Zullen we met elkaar bespreken hoe je, zonder dat je jezelf schaamt, kunt experimenteren en plezier hebben met leeftijdsgenoten?'

Dit wordt onderdeel van haar behandelplan om te kijken wat er nodig is zodat zij gedrag leert dat meer passend is bij haar leeftijd en ontwikkeling.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Meisje (met seksueel trauma) beschuldigt ex-vriendje achteraf van verkrachting. Je weet dat dit niet waar is.	–	–	–	n.v.t.	n.v.t.	–

In deze casus beoordeel je het gedrag van het meisje. Zij is degene die het gedrag initieert (beschuldigt valselijk).

Rood gedrag

Valselijke beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag komen in de praktijk van de residentiële jeugdzorg voor, maar de begeleiding weet vrijwel nooit of de beschuldiging waar of niet waar is. Het is meestal niet mogelijk om te achterhalen wat er precies gebeurd is. Dit maakt het lastig. Wees er echter altijd alert op om elke melding van verkrachting of aanranding serieus te nemen. Bij een valse beschuldiging is aan de criteria **toestemming**, **vrijwilligheid**, **gelijkwaardigheid** niet voldaan.

In deze situatie is er sprake van een eenmalige valse beschuldiging. Het is belangrijk om de motieven van het meisje te achterhalen. Wat beweegt haar om deze beschuldiging te doen? Daarnaast is het van belang om duidelijk te maken wat de consequenties voor haar ex-vriendje zijn als er aangifte zou zijn gedaan en wat de consequenties voor haar zijn als blijkt dat het om een valse beschuldiging gaat. In deze situatie beschuldigt het meisje zowel zichzelf als haar ex-vriendje. Het criterium **zelfrespect** scoort negatief. De vlag is rood bij eenmalig gedrag; als het meisje vaker valse beschuldigingen uit op seksueel gebied dan wordt het een zwarte vlag, omdat het zelfrespect zeer negatief scoort. In dit geval kan het zijn dat dit meisje niet de juiste behandeling krijgt en mogelijk zit zij niet in de juiste setting.

Mogelijke reacties

Op de tekening zijn zowel de jongen als het meisje met de begeleider in gesprek. Onderstaande reactie is bedoeld na dit gesprek, als je erachter bent gekomen dat de beschuldiging niet klopt. Je gaat dan apart met het meisje in gesprek.

'Je hebt gezegd dat <naam> jou op dat moment verkracht heeft. Dat is niet waar (hij was toen met zijn begeleider naar de tandarts). Je lijkt hem ten onrechte te beschuldigen. Klopt dat? Dit is een ernstige zaak, dit heet een valse beschuldiging en daarmee beschadig jij jezelf en mogelijk ook je ex-vriendje. Een valse beschuldiging is namelijk strafbaar. Realiseer je je wat de gevolgen voor jezelf én je vriendje kunnen zijn als je aangifte had gedaan?'

'Ik wil het met je hebben over hoe het komt dat je dit gedaan hebt en samen bespreken wat jij nodig hebt om ervoor te zorgen dat je dit niet meer doet.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Binnen een vriendengroep (15–17 jaar) worden seksueel getinte berichten naar elkaar gestuurd via social media.	+	+	+	+	n.v.t.	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongens in de vriendengroep.

Groen gedrag

Dit gedrag scoort op alle criteria positief. Het criterium context is niet van toepassing, jongeren kunnen in feite in elke situatie op hun smartphone kijken naar binnenkomende berichten, van welke aard dan ook.

Het gaat hier om een vriendengroep van ongeveer dezelfde leeftijd. Het maken van seksuele grapjes die niet aanstootgevend zijn komt op deze leeftijd regelmatig voor. Het feit dat dit via social media plaatsvindt, maakt op zich niet uit. Flirten op internet en over seks chatten met leeftijdsgenoten is veel voorkomend gedrag onder jongeren van deze leeftijd. Uit Nederlands onderzoek blijkt dat een overgrote meerderheid van de actief internettende jongeren (12–25 jaar) het afgelopen half jaar wel eens gefliert heeft op internet: 82% van de jongens en 73% van de meisjes. Verder blijkt uit dit onderzoek dat 10% van de jongens en 5% van de meisjes het afgelopen jaar seks heeft gehad op of via internet, 57% van de jongens en 42% van de meisjes heeft in het afgelopen jaar een afspraakje 'in real life' gehad met iemand die ze op internet hebben ontmoet. Wanneer jongeren iets seksueels doen via internet, doen ze dit over het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Toch zijn er grote verschillen tussen jongens en meisjes: 62% van de meisjes vindt het niet leuk om een seksueel getinte vraag te krijgen, tegenover 13% van de jongens. 83% van de meisjes die wel eens een verzoek krijgen om seksuele handelingen te verrichten op internet, vindt dit vervelend, tegenover 28% van de jongens.

Het maakt voor de beoordeling niet uit of dit jongeren zijn die in de residentiële jeugdzorg wonen of jongeren die ervaringen met seksueel misbruik hebben. Dit gedrag heeft een sociale functie voor jongeren en kan verder geen kwaad als alle criteria positief zijn.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Jongeren met een trauma of een beperking kunnen gevoeliger zijn voor groepsdruk, omdat ze de sociale verhoudingen lastiger kunnen overzien of hun grensgevoel vervaagd is. In deze situatie kan dit spelen. Het criterium **vrijwilligheid** en **gelijkwaardigheid** kan dan veranderen van + naar +/- of -. De kleur van de vlag wordt in dat geval geel.

Mogelijke reacties

- Geen reactie.
- 'Heeft iedereen plezier?'

Bij geel:

Spreek individueel met de jongeren, groepsdruk is moeilijk te weerstaan in de groep.

'Ik had de indruk dat niet iedereen het leuk vond. Hoe was het voor jou? Zal ik je helpen om te doen wat je zelf wilt?'

Indien je toch de groep aanspreekt:

'Maak afspraken over welke berichten je elkaar wel en niet toestuurt.'

Een jongen en meisje van 14 verkennen elkaars lichaam naakt op bed in haar slaapkamer. Ze vinden het allebei fijn. Hij woont op een leefgroep vanwege seksueel misbruik thuis.

sensoa
vlaggensysteem

© Movisie

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een jongen en meisje van 14 verkennen elkaars lichaam naakt op bed in haar slaapkamer. Ze vinden het allebei fijn. Hij woont op een leefgroep vanwege seksueel misbruik thuis.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je beiden want het is niet duidelijk wie het gedrag initieert en beiden zijn verantwoordelijk.

Groen gedrag

Het gedrag is passend bij de leeftijd en ontwikkeling. Er is wederzijdse toestemming. Zowel de jongen als het meisje glimlachen en vinden het fijn. Ze doen dit vrijwillig; ze zijn als partners gelijkwaardig en er is geen dwang te zien of te lezen op hun gezichten. Tieners in de leeftijd van 12-14 jaar ontwikkelen een grotere seksuele nieuwsgierigheid en interesse voor het andere geslacht. Op deze leeftijd beperkt seksueel gedrag zich meestal tot (tong)zoenen en voelen en strelen onder de kleren. Op deze leeftijd heeft 48% van de jongens en 38% van de meisjes wel eens gezoend. En 36% van de jongens en 23% van de meisjes heeft wel eens gevoeld of gestreeld. De jongen heeft vanuit zijn thuissituatie ervaring met seksueel misbruik; dit heeft in deze situatie in eerste instantie geen invloed op de beoordeling. De jongen lijkt het contact met het meisje als prettig te ervaren. Nergens blijkt uit dat er sprake is van dwang. Het verkennen van elkaars lichaam gebeurt hier vrijwillig en zonder enige vorm van druk.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Jongeren met een seksueel trauma hebben vaak moeite met het voelen van hun eigen grenzen, omdat ze deze niet in hun eigen tempo hebben kunnen ontdekken. Bij seksueel misbruik wordt een kind geconfronteerd met seksuele handelingen, waarbij het kind te jong is om te begrijpen wat er gebeurt. Een grens wordt overschreden en dit heeft invloed op de gezonde ontwikkeling van het grensgevoel van het kind dat misbruikt is, ook in het latere leven. Jongeren in de residentiële jeugdzorg lopen bovendien een verhoogde kans op het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Samson, 2012). Daarom is het professioneel correct je ervan te verzekeren dat hier inderdaad geen druk wordt uitgeoefend of ervaren. Om beide redenen kan in de residentiële jeugdzorg in deze situatie het criterium **vrijwilligheid** twijfelachtig (+/-) scoren. De kleur van de vlag wordt in dat geval geel. Indien het andersom was geweest (een meisje met seksueel trauma) blijft de kleur van de vlag groen. In de praktijk is

men echter eerder geneigd om dit als geel te beoordelen (dubbele moraal). Meisjes worden in vergelijking met jongens vaak als kwetsbaarder gezien en seksueel gedrag van meisjes wordt op deze leeftijd eerder afgekeurd. Wees hier bedacht op, zolang alle criteria oké scoren is het een groene vlag. Het verkennen van elkaars lichaam gebeurt in de beslotenheid van de slaapkamer. Het gedrag is gepast voor de context. Een aandachtspunt hierbij is dat bovenstaande situatie vaak niet getolereerd wordt in de residentiële jeugdzorg. Wees je hiervan bewust als groepsleiding. Bespreek met je team hoe jullie hierover denken en wat wordt toegestaan vanuit de regels van de instelling. Dit om te voorkomen dat de jongeren hun toevlucht zoeken tot 'de bosjes'. Besef dat - indien het niet mag van de instelling- dit meer zegt over de beperkingen van de instelling dan over het gedrag van de jongeren. Wees je daarvan bewust in je reactie zodat je jongeren niet in de war brengt over wat wél en niet oké is.

Mogelijke reacties

Geen.

Interesse tonen: 'Hebben jullie een fijne tijd gehad?'

Indien het in de instelling niet mag: 'Op zich is het oké dat jullie dit samen doen want het past bij jullie leeftijd en jullie vinden het beiden fijn. Het is echter in onze instelling niet toegestaan om je terug te trekken op je kamer met iemand anders en om elkaar intiem aan te raken. Niet omdat het fout is maar omdat wij als instelling <vertel dan de reden van deze regel>.'

Het is pedagogisch adequaat om de instellingsbeperkingen met de jongeren te bespreken dan om hen te laten denken dat dit gedrag ongepast is. Bij een gele vlag: 'Was het fijn? Soms kan het achteraf minder fijn voelen. Dat is niet erg, we kunnen met elkaar bespreken hoe dat komt'.

Vervolgens is het van belang de jongen en het meisje een alternatief te bieden om hun 'activiteiten' in een groene context te ontplooiën.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 14 grijpt elke kans aan om te flirten met een groepsgenoot van dezelfde leeftijd die zij erg leuk vindt.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je het meisje, zij is diegene die het gedrag initieert.

Groen gedrag

Het gedrag is gepast voor de **leeftijd of ontwikkeling**. Jongeren tussen de 12 en 14 jaar hebben een groeiende seksuele nieuwsgierigheid en interesse voor het andere geslacht. Tieners hebben wel een dubbelzinnige houding tegenover seksualiteit. 11% van de jongens en 17% van de meisjes zegt zich te schamen voor seksuele gevoelens. Toch is 28% van de jongens en 11% van de meisjes het eens met de stelling 'Ik vind seks belangrijk'. Seksualiteit wordt in deze leeftijdscategorie vaker in de persoonlijke sfeer beleefd. Jongeren hebben meer een-op-een contacten met de andere sekse. Ook ontstaan er gemengde vriendengroepen in deze leeftijd, waar voorheen jongeren grotendeels bevriend waren met leeftijdsgenoten van het eigen geslacht.

In deze situatie gaat het om een meisje van 14 dat flirt met een jongen van haar eigen leeftijd. Beide jongeren ervaren dit als prettig (ze glimlachen en zijn ontspannen op de tekening), ze zijn **gelijkwaardig** en er is sprake van **vrijwilligheid**.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Als dit speelt, dan is een extra check op zijn plaats. Je reactie als begeleider verandert als de extra check de kleur van de vlag geel maakt. Bij een gele vlag vertel je beiden dat flirten niet oké is als een van beiden zich er niet prettig bij voelt. Je bespreekt dat flirten een spel is, dat het leuk is als de ander dit ook leuk vindt. Je bespreekt ook hoe zij kunnen zien of de ander het ook leuk vindt.

Het scoren van de **context** is afhankelijk van de regels in de instelling. Sommige residentiële jeugdzorginstellingen verbieden versiergedrag tussen jongeren onderling. Regels handhaven maakt nog niet dat je pedagogisch adequaat handelt. Ga in elk geval in gesprek met de jongeren over het flirten. Versiergedrag en prille relaties zijn passend bij

de ontwikkelingsleeftijd van de jongeren. Door het te verbieden, ontnem je de jongeren de mogelijkheid om te groeien en jezelf de mogelijkheid om de jongeren te begeleiden in hun flirtgedrag. Indien de instellingsregels dit flirtgedrag verbieden, is de kans groot dat jongeren het gedrag stiekem voortzetten. Maak daarom deze regels bespreekbaar in het managementteam en leg uit waarom zij jouw begeleiding van jongeren in de weg staan. Weigert de instelling flirtgedrag te accepteren, probeer dan een balans te vinden tussen beheersbaarheid en pedagogisch adequaat reageren op de wensen en ontwikkeling van de jongeren op seksueel gebied.

Indien het meisje in deze situatie een religieuze of culturele achtergrond heeft waar zeer traditioneel wordt gedacht over vrouwen en mannen, verandert je beoordeling van de situatie in principe niet. Wel is het belangrijk om het gesprek aan te gaan met het meisje over haar gedrag in combinatie met de geloofsovertuiging of culturele bagage van thuis.

Mogelijke reacties

Geen.

Indien versiergedrag tussen jongeren verboden is in de instelling: 'Ik zie dat jullie elkaar erg leuk vinden. Ik snap dat het fijn is om met elkaar te flirten en het is eigenlijk ook heel oké om daarmee te experimenteren. Maar zoals jullie weten is dit gedrag niet toegestaan op onze groep. De reden hiervoor is <benoem reden>. Ik wil daarom graag goede afspraken met jullie hierover maken. Ook wil ik met jullie kijken waar en hoe je wel met elkaar kunt flirten.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een jongen van 14 stuurt meerdere meisjes (12 – 14 jaar) via social media een uitnodiging om te neuken.	+/	+/	+	+/	n.v.t.	+/

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongen.

Geel gedrag

Hier kunnen we spreken van experimenteelgedrag. Experimenteelgedrag kan licht over grenzen gaan die jongeren aan het ontdekken zijn.

Het gedrag is oké wanneer de jongen en de meisjes bekenden van elkaar zijn en dit soort gedrag door hen geduid wordt als een grappige actie. Dat de jongen dit naar meerdere meisjes stuurt, hoeft niets speciaals te betekenen. Het kan gezien worden als een seksueel grapje dat niet aanstootgevend is. Dit gedrag komt op deze leeftijd regelmatig voor. Het feit dat dit via social media gebeurt, maakt op zich niet uit. Flirten op internet en over seks chatten met leeftijdsgenoten is veelvoorkomend gedrag onder jongeren van deze leeftijd. In dat geval scoort het gedrag op alle criteria positief en krijgt de situatie een groene vlag.

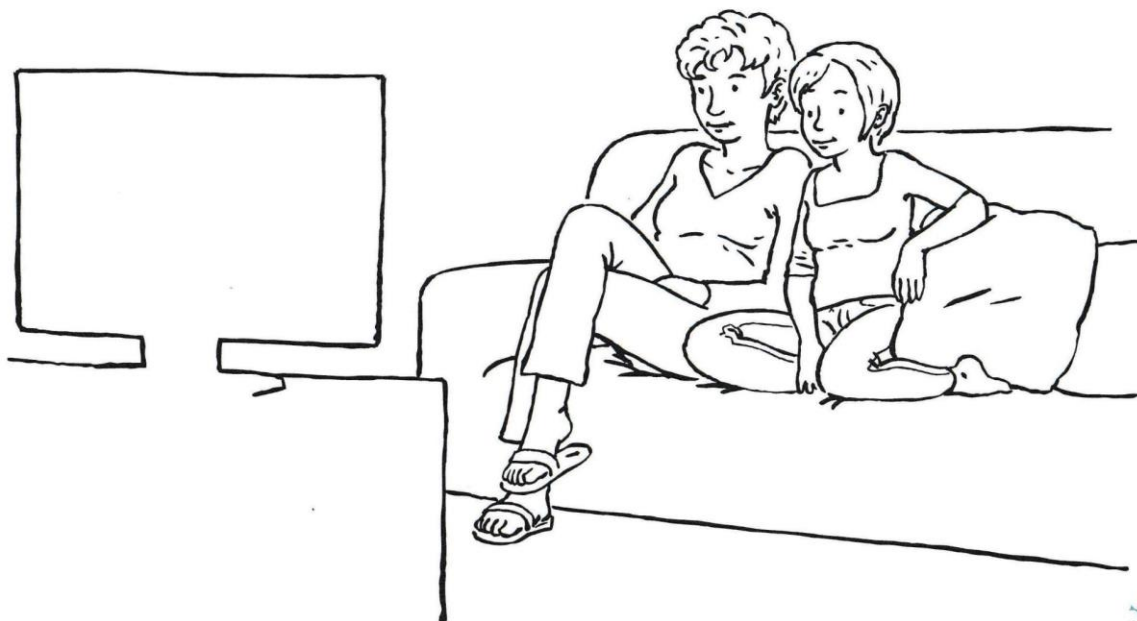
'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Als er sprake is van een verstandelijke beperking, kan de uitnodiging van de jongen om te neuken letterlijk opgevat worden. Dit heeft te maken met het lage abstractieniveau van mensen met een verstandelijke beperking. Los daarvan kan het voorstel bij de meisjes of één van hen intimiderend overkomen. In beide gevallen blijft de kleur van de vlag geel. Het gedrag scoort dan twijfelachtig (+/-) op de criteria **toestemming**, **vrijwilligheid** en **zelfrespect**. De jongen kan bovendien zelf schade oplopen doordat anderen – door zijn gedrag – negatief naar hem kijken.

Mogelijke reactie

'Jongeren sturen elkaar wel vaker seksueel getinte berichtjes. Ook naar meisjes. Zolang iedereen dat leuk vindt, is daar niets mis mee. Dat lijkt nu niet het geval <benoem waaruit dat blijkt>. Het lijkt mij dat je <naam> je excuses aan moet bieden en zeggen dat het niet jouw bedoeling was om haar te laten schrikken.'

In beide situaties: 'Het lijkt mij verstandig om samen afspraken te maken over wat voor soort berichten wél en niet oké zijn om naar elkaar te sturen. Samen gaan we het hebben over wat wel en wat niet oké is.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Meisje van 15 zit tegen een begeleidster aan op de bank terwijl ze tv kijken.	+	+	n.v.t.	+	+	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van het meisjes omdat zij degene is die het gedrag initieert.

Groen gedrag

Het gedrag dat het meisje laat zien, is oké: alle criteria scoren positief. Het gedrag van het meisje is passend bij haar leeftijd en acceptabel. De context van de residentiële jeugdzorg laat dit gedrag soms niet toe. Veel instellingen hanteren regels over afstand en nabijheid tussen de jongeren onderling én tussen de jongeren en hun groepsleiders. Deze regels bepalen vaak dat fysiek contact en directe nabijheid niet zijn toegestaan.

Er zit verschil in verblijfsduur van jongeren in de residentiële jeugdzorg. De ene jongere verblijft er maximaal 6 weken in een crisissituatie, de andere jongere woont langer op dezelfde leefgroep. Dit zal invloed hebben op de afstand of nabijheid die je hanteert als groepsleider naar de jongere. In een gezinshuis waar jongeren opgroeien, zal bovenstaande situatie eerder geaccepteerd worden dan in een behandelgroep waar jongeren maximaal 6 maanden verblijven. Met name voor jongeren die opgroeien in een instelling/gezinshuis is het van belang dat ook zij genegenheid en nabijheid ervaren van een belangrijke volwassene. Dit kan een lastig punt zijn voor de betreffende opvoeders. Het raakt immers ook je kwetsbaarheid als professional. Dit zal nog extra versterkt worden als er sprake is van nabijheid tussen een jongen en een vrouwelijke groepsleider of als in de situatie van de tekening de begeleider een mannelijke collega was geweest. Ga (naast de behoefte van een individuele jongere) voor jezelf na wat jij als begeleider acceptabel vindt en ken je grenzen op het gebied van afstand en nabijheid. Daarnaast is het belangrijk om dit bespreekbaar te maken in je team. Zowel ieders individuele grenzen en gevoelens van kwetsbaarheid als de grenzen van de instelling zullen dan onderwerp van gesprek zijn. Het is belangrijk dat je als professional aan jongeren kunt uitleggen wat wel en niet mogelijk is qua afstand en nabijheid en waarom dat zo is.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Bedenk als begeleider dat respectvol fysiek contact helend kan zijn voor de jongere.

Mogelijke reacties

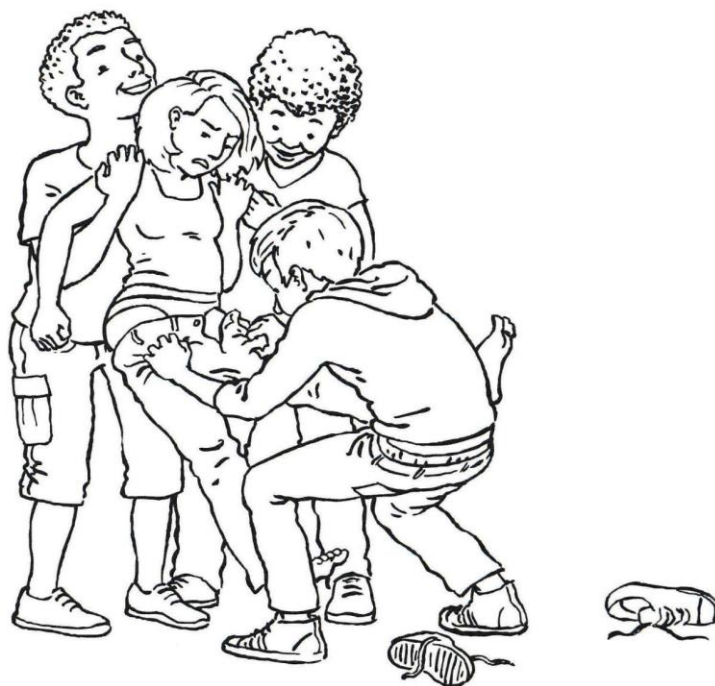
Geen.

Bij een jongere met een trauma met het vermoeden van overmatige afhankelijkheid kun je zeggen: 'Ik vind het gezellig dat je tegen mij aanzit en ik ben blij dat je me zo vertrouwt dat je dit aandurft want je hebt veel nare dingen meegemaakt op het gebied van aanrakingen.'

Heb je zelf moeite met dit gedrag als groepsleider? Begrens dit gedrag dan liefdevol, waarbij je rekening houdt met de kwetsbare gevoelens van het kind of puber en je het probleem duidelijk bij jezelf legt. Het aangeven van een persoonlijke grens is zeer professioneel en heeft een voorbeeldfunctie naar de jongere toe.

'Ik vind het gezellig om samen televisie met jou te kijken. Ik vind het prettiger als je niet tegen mij aan zit. Dat ligt niet aan jou maar ik voel mij daar niet prettig bij. Wil je een stukje opschuiven?'

Indien het in de instelling niet mag: 'Ik vind het gezellig om samen televisie met jou te kijken. Je zit alleen te dicht tegen me aan. En hoewel ik dat heel gezellig vind, hebben we hier de regel dat dit niet mag, omdat <vul reden in>.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 15 wordt door enkele jongens van dezelfde leeftijd vastgehouden om haar kleren uit te kunnen trekken.	--	--	--	--	n.v.t.	--

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongens.

Zwart gedrag

Het gedrag van de jongens scoort op alle criteria negatief. Dit gedrag is in geen enkele situatie gepast, daarom is het criterium **context** hier niet van toepassing.

Wederzijdse toestemming: zo te zien heeft het meisje de jongens geen toestemming gegeven om dit te doen. Zij kijkt boos; haar mondhoeken hangen naar beneden. De jongens dwingen het meisje fysiek, twee van hen houden haar in bedwang, een derde trekt haar kleren uit. Dit is seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er is sprake van geweld. Er is géén sprake van **vrijwilligheid**. De jongens zijn hier duidelijk de baas omdat zij overwicht hebben. Er is geen sprake van **gelijkwaardigheid**. Nieuwsgierig zijn hoe iemand van het andere geslacht eruit ziet, is voor 15-jarigen passend bij de leeftijd en ontwikkeling. Het in een groepje op seksuele verkenning uitgaan, is ook passend bij de leeftijd en ontwikkeling van 15-jarigen. In deze situatie wordt er gebruik gemaakt van dwang. Het gebruik maken van dwang, alleen of in een groepje, is **niet passend bij de leeftijd en ontwikkeling** (op welke leeftijd dan ook). Ook al is dit eenmalig, het gedrag krijgt een zwarte vlag. De jongens brengen met hun gedrag het meisje ernstige schade toe. Daarnaast brengen de jongens zichzelf schade toe gezien het feit dat dit strafbaar is. Er is hier sprake van zeer ernstig gebrek aan zelfrespect.

Mogelijke reacties

In deze situatie zijn verschillende punten van belang:

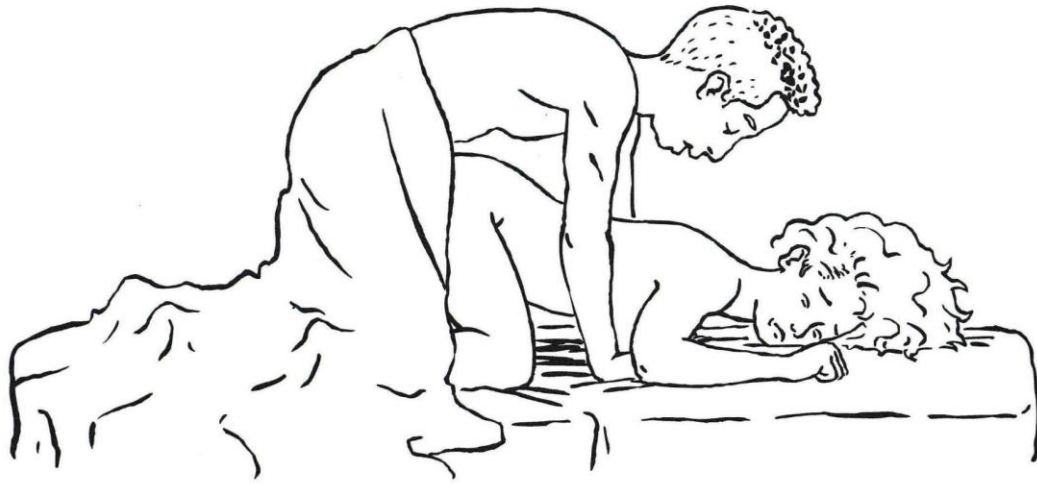
- Allereerst moet het meisje worden veilig gesteld en opgevangen.
- De jongens die het seksueel gedrag initiëren, moeten toegesproken worden.

- Het betreft hier **seksueel grensoverschrijdend gedrag**. Dit moet gemeld worden volgens het protocol van de instelling en er moet met het meisje en haar ouders nagedacht worden over het doen van aangifte bij de politie. Dit wordt ook gemeld bij de desbetreffende inspectie. De reactie op het moment zelf is kort en kan luid en duidelijk gegeven worden: 'Stop hier onmiddellijk mee!' Benoem het gedrag van de jongens: 'Jullie houden <naam> in bedwang en één van jullie trekt haar kleren uit. Dat is iets wat absoluut niet mag en zelfs strafbaar is.' Vertel wat je van ze verwacht: 'Jullie jongens gaan nu naar je kamer en wachten daar tot er iemand komt om het hier verder over te hebben.' Vervolgens ontferm je je over het meisje.

Reactie in tweede instantie, elke jongen individueel (benoem, verbied, leg uit): 'Jullie hebben met geweld <naam> in bedwang gehouden en één van jullie heeft haar kleren uitgetrokken. Jullie hebben haar gedwongen iets te ondergaan wat zij niet wilde. Dat is strafbaar en noemen we een aanranding. Dit is voor het meisje een zeer traumatische ervaring.'

Er wordt met het meisje en haar ouders nagedacht over aangifte doen. Wanneer de jongens en het meisje op dezelfde groep zitten of in dezelfde instelling wonen: 'Jullie blijven alle drie voorlopig op jullie kamer.' Eventueel: 'Op een later moment zullen we kijken of het mogelijk is het contact met <naam> weer te herstellen.' Indien de jongeren niet meer met elkaar samen kunnen verblijven op dezelfde groep of instelling is het niet het meisje dat verplaatst wordt naar elders, maar de jongens. Diegene die verplaatst wordt, ervaart dit als een straf. Het zou extra traumatisch kunnen zijn voor het meisje als zij uit de groep moet vertrekken omdat jongens haar hebben aangerand.

Vertel vervolgens dat je moet melden volgens protocol: 'Ik zal dit melden volgens de regels die we hierover in de instelling hebben.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 15 gaat akkoord met anale seks. Zij vindt dit niet fijn. Zij doet het toch omdat ze haar vriend niet kwijt wil.	+	+/-	(+/-)	-	n.v.t.	-

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongen omdat hij degene is die het gedrag initieert.

Rood gedrag

Het meisje geeft weliswaar toestemming maar de criteria vrijwilligheid en gelijkwaardigheid zijn twijfelachtig. Er is ook geen sprake van gedrag dat past bij de leeftijd en ontwikkeling of van voldoende zelfrespect.

Het meisje gaat akkoord maar doet dit omdat zij haar vriend niet kwijt wil raken. Het meisje kijkt niet blij en je leest dat zij het niet fijn vindt. Verbaal gaat zij akkoord, maar non-verbaal geeft zij een ander signaal af. De jongen lijkt haar non-verbale signaal (niet blij kijken) niet op te pikken. Deze situatie vraagt om het toetsen van de wederzijdse toestemming en het bijstellen van gedrag. Dit gebeurt hier niet ondanks haar zichtbare tegenzin. Dit maakt de **vrijwilligheid** van haar toestemming twijfelachtig. Hoewel anale seks een normale/geaccepteerde seksuele activiteit is onder sommige volwassenen en onder sommige jongeren (8% volgens Seks onder je 25ste), is het voor een gemiddelde 15-jarige gedrag dat niet **passend is bij de leeftijd en ontwikkeling**. Het is een activiteit waar je aan toe moet zijn, die zorgvuldigheid vraagt: de tijd ervoor nemen en ontspannen zijn, is erg belangrijk evenals het gebruik van een glijmiddel. Anders dan de vagina wordt de anus niet vochtig. Ook condoomgebruik is van belang in verband met een hoog risico op hiv en andere soa's. De binnenkant van de anus is heel vatbaar voor infecties; er kunnen gemakkelijk wondjes ontstaan. Het is nooit **gepast bij de context** om je zin door te drijven ondanks de tegenzin van de ander, vandaar dat dit criterium niet van toepassing is. De **mate van gelijkwaardigheid is twijfelachtig**. De jongen bepaalt immers wat zij samen voor seksuele handeling uitvoeren, ondanks het feit dat zij dit niet fijn vindt. Hij lijkt overwicht op haar te hebben en dit maakt de gelijkwaardigheid twijfelachtig.

De jongen vertoont schadelijk gedrag ten aanzien van het meisje en zichzelf. De jongen stelt zijn wensen boven die van haar. Wanneer niet de juiste voorzorgsmaatregelen zijn genomen, kan zij ook fysieke schade op lopen: pijn, wondjes, en eventueel een soa. Het criterium **zelfrespect** scoort daarom negatief.

Mogelijke reacties

Twee aspecten zijn hierbij van belang om in een reactie mee te nemen: het respecteren van wensen en grenzen en psycho-educatie over anale seks.

'Je hebt anale seks gehad met je vriendin. Dat is oké als je dat allebei prettig vindt. Zij liet zien dat ze het niet prettig vond, dat het pijn deed. Dat kan gebeuren bij anale seks.' Geef vervolgens psycho-educatie over anale seks: ontspannen/tijd nemen/glijmiddel op waterbasis/condoom/voor verder vragen kun je kijken op sense.info. Vertel vervolgens: 'Zij was niet duidelijk met haar toestemming. Ze zei 'ja' maar haar lichaamstaal zei 'nee'. Voor jou is het belangrijk te weten dat iemand altijd kan terugkomen op haar of zijn toestemming maar dat soms niet verbaal doet. Daarom moet je dus ook letten op haar non-verbale gedrag. Daarnaast is het belangrijk géén druk uit te oefenen om je zin door te drijven want anders hou je alleen rekening met jezelf. Seks is het leukst als je het allebei leuk hebt. Wil je leren hoe je goed rekening kunt houden met de ander? Dan gaan we hier in de begeleiding verder op in.'

Boodschappen hierbij:

- Heb geen seks als jij of de ander het niet fijn vindt.
- Iemand mag op elk moment 'nee' zeggen. Ook als zij/hij eerst 'ja' heeft gezegd.
- Seks is alleen oké als je het allebei fijn vindt.

Een meisje van 15 vindt een jongen van 17 leuk. Ze doen samen de afwas. De jongen legt een arm om het meisje, geeft haar een knuffel en zegt dat ze een lekker ding is.

sensio
vlaggensysteem

© Movisie

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 15 vindt een jongen van 17 leuk. Ze doen samen de afwas. De jongen legt een arm om het meisje, geeft haar een knuffel en zegt dat ze een lekker ding is.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongen.

Groen gedrag

Dit gedrag scoort op alle criteria groen.

Er is sprake van **wederzijdse toestemming** en **vrijwilligheid**. De jongen en het meisje kijken blij en zien er ontspannen uit. Qua leeftijd zijn ze gelijkwaardig en er is geen reden om aan te nemen dat dit in andere opzichten niet het geval is.

De jongen geeft het meisje een knuffel en zegt dat ze een lekker ding is. Dit gedrag, fysiek en verbaal genegenheid tonen, is **passend bij de leeftijd en ontwikkeling** voor een 15-jarige en een 17-jarige. Het kan vriendschappelijk gedrag zijn of een voorbode van een relatie. Dit is voor de beoordeling niet van belang. De jongen vertoont dit gedrag tijdens het afwassen. Dit past in de **context** van een voor een ieder toegankelijke ruimte in een woning. De situatie geeft beide partners een goed gevoel; het draagt bij aan hun **zelfrespect**.

Sommige residentiële jeugdzorginstellingen verbieden versiergedrag tussen jongeren onderling. Dit gedrag blijft groen, ook in een residentiële setting. Het is goed om je dit als professional te realiseren. Ga in elk geval in gesprek met de jongeren over het flirten. Versiergedrag en prille relaties zijn passend bij de ontwikkelingsleeftijd van de jongeren. Indien de instellingsregels dit verbieden, is de kans groot dat jongeren het gedrag stiekem voortzetten. Probeer een balans te vinden tussen beheersbaarheid via regels en meegaan in de wensen en gezonde seksuele ontwikkeling van de jongeren op het gebied van seksualiteit.

Mogelijke reacties

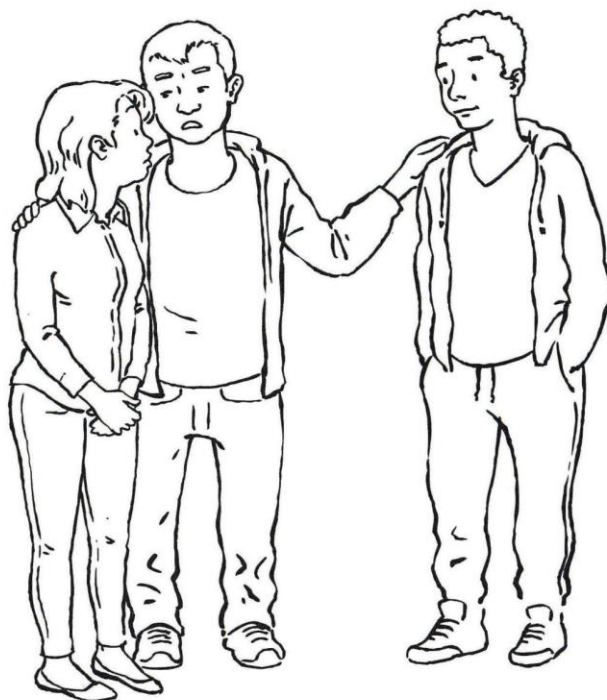
Deze situatie vereist geen reactie.

Geef eventueel een positieve bevestigende reactie, zoals: 'Jullie zijn gezellig bezig!'

Indien versiergedrag tussen jongeren verboden is in de instelling: 'Ik zie dat jullie elkaar erg leuk vinden. Ik snap dat het fijn is om met elkaar te flirten maar zoals jullie weten, is dit gedrag niet toegestaan op onze groep. De reden hiervoor is <noem reden>. Ik wil daarom graag goede afspraken met jullie hierover maken.'

Het is ook van belang deze regels in het managementteam te bespreken omdat zij de gezonde seksuele ontwikkeling van de jongeren negatief beïnvloeden.

Een meisje van 15 heeft verkering met een jongen van 16. De jongen zegt dat zij ook seks moet hebben met zijn vriend van 16, anders maakt hij het uit.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje van 15 heeft verkering met een jongen van 16. De jongen zegt dat zij ook seks moet hebben met zijn vriend van 16, anders maakt hij het uit.	-	-	+	-	n.v.t.	-

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongen.

Rood gedrag

Er is géén wederzijdse toestemming of sprake van vrijwilligheid in deze situatie.

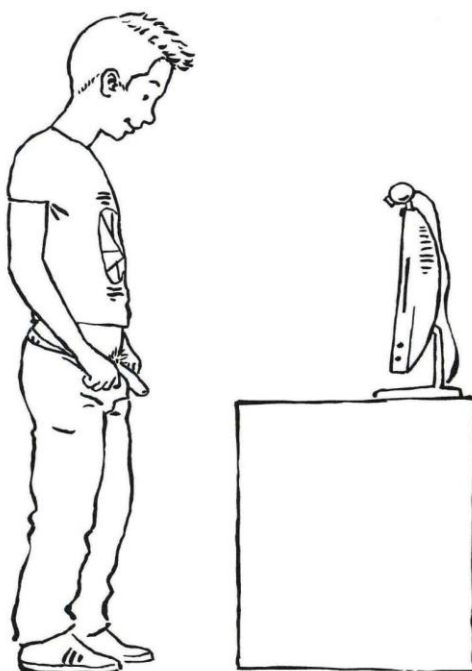
De jongen zet het meisje onder druk om seks te hebben met zijn vriend. Indien het meisje niet akkoord gaat, verbreekt hij de relatie. De jongen manipuleert het meisje om seks te hebben tegen haar zin in. Dit is een duidelijke vorm van dwang. Het is voor de beoordeling van de situatie niet van belang of het meisje al dan niet akkoord gaat met het voorstel van haar vriend. Je beoordeelt namelijk niet het meisje maar het gedrag van haar vriend.

Op geen enkele leeftijd is het onder druk zetten van de partner, om seks te hebben met een ander, **passend bij de leeftijd en ontwikkeling**. Het gedrag van de jongen getuigt niet van **zelfrespect**; het is grensoverschrijdend en hij kan hierdoor in de problemen komen. Daarnaast kan het gedrag van de jongen schadelijk voor het meisje zijn. In de residentiële jeugdzorg verblijven veelal jongeren die moeite hebben om hun grenzen ten aanzien van intimiteit en seksualiteit aan te geven. Het is van belang dat je hier als professional op bedacht bent.

Mogelijke reactie

'Dit gedrag kan absoluut niet. Je dwingt je vriendin om seks te hebben met een ander. Dit is niet acceptabel en getuigt ook niet van respect voor je vriendin. Mogelijk is hier sprake van strafbaar gedrag. Wat maakt dat je überhaupt wilt dat je vriendin seks heeft met je vriend?'

Dit gedrag vraagt om onderdeel te zijn van de behandeling en begeleiding. Bespreek in het team of deze jongens wel op hun plek zijn in de groep of instelling en hoe voorkomen kan worden dat zij dit gedrag herhalen.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een jongen van 16 laat zijn penis zien op internet.	+	+/-	+	+	+	+/-

In deze casus beoordeel je het gedrag van de jongen.

Geel gedrag

Jongeren maken tegenwoordig massaal gebruik van nieuwe media om contact(en) te leggen. Daar hoort experimenteergedrag bij. Op zich is daar niets mis mee. Veel jongeren ervaren deze nieuwe communicatiekanalen als een positieve ontwikkeling waardoor ze vrijer met elkaar om kunnen gaan en makkelijker contact met elkaar kunnen leggen.

In deze situatie is het seksuele gedrag op zich **gepast voor de leeftijd of ontwikkeling**. Uit onderzoek blijkt dat jongeren regelmatig iets seksueels op internet doen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Er zijn echter grote verschillen tussen jongens en meisjes: 83% van de meisjes die wel eens een verzoek krijgt om seksuele handelingen te verrichten via internet vindt dit vervelend, tegenover 28% van de jongens. Wanneer beide partners - de jongen van 15 die zijn penis laat zien en de persoon aan de andere kant - elkaar kennen en in deze relatie sprake is van **wederzijdse toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid** dan is deze situatie groen.

Als de jongen zijn penis laat zien aan een ander persoon in de beslotenheid van de slaapkamer, is er geen risico dat dit beeld gezien kan worden door meerdere mensen. In deze situatie zou de vlag groen zijn. Doordat er nu sprake is van het gebruik van social media, bestaat dit risico wel, waardoor er sneller schade toegebracht kan worden door anderen. Er is twijfel of in deze situatie het beeldmateriaal vertrouwelijk blijft. Het criterium **zelfrespect** scoort daarom twijfelachtig. In de residentiële jeugdzorg krijgen jongeren veelal weinig experimenteerruimte. Dit gedrag zal daarom snel als rood gedrag geduid worden.

Dit gedrag krijgt echter alleen een rode vlag als er geen wederzijdse **toestemming** is tussen jongeren of als de jongen onder druk gezet wordt om dit te doen of als er **gelijkwaardigheid** ontbreekt. Je beoordeelt de vlag als rood indien de persoon aan de andere kant van de computer een onbekende is, of indien de andere persoon ouder is (**gelijkwaardigheid** is dan in het geding). Ook is het gedrag rood indien de persoon aan 'de

andere kant' absoluut negatief reageert op het vertoon van de penis (criterium **wederzijdse toestemming** en **vrijwilligheid** in het geding). Blijft de jongen dit gedrag herhaaldelijk vertonen, dan wordt dit gedrag zwart.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Je bent dan extra alert op de weging van toestemming, gelijkwaardigheid en vrijwilligheid conform bovenstaande redenering.

Mogelijke reacties

'Dat je je penis aan iemand wilt laten zien, is op zich oké, maar ik vind het onverstandig dat je je penis laat zien op internet aan <naam>. Je kent <naam> nog niet zo goed. Wie weet wat hij/zij allemaal met het materiaal doet. Realiseer je dat je kwetsbaar bent en plaatjes niet te verwijderen zijn vanaf internet.' Vervolgstap: psycho-educatie geven over seksueel gedrag en social media.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een jongen en meisje van 15 verstoppen zich in een toilet en strelen elkaar. Ze vinden het fijn.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van beide jongeren omdat niet duidelijk is wie het gedrag initieert.

Groen gedrag

In deze situatie gaat het om een jongen en een meisje, die elkaar **vrijwillig** en met **wederzijdse toestemming** strelen. Ze beleven er allebei plezier aan. De **context** is oké, een besloten ruimte waar niemand zomaar binnen kan komen.

Het gedrag is **gepast voor de leeftijd of ontwikkeling**. Met 12 jaar heeft 50% van de jongeren ervaring met een kus op de mond, 14% met tongzoenen, 25% met oppervlakkig vrijen en aanraken, voelen en strelen. In de leeftijdscategorie 15-17 jaar gaat het vrijen een stapje verder: van het (laten) aanraken van de borsten en onder de kleding en het (laten) aanraken van geslachtsdelen naar naakt vrijen. Met 16 jaar heeft 28% van de jongens en 18% van de meisjes geslachtsgemeenschap gehad.

Indien het gedrag plaatsvindt op het toilet van de leefgroep, verandert je beoordeling niet. Het gedrag van de jongen en het meisje blijft groen, maar gaat vermoedelijk wel tegen de groepsregels van de instelling in. In de meeste jeugdzorginstellingen is het niet toegestaan voor jongeren om zich met een ander terug te trekken en om intiem te zijn met elkaar. Realiseer je als groepsleiding dat het verkennen van elkaars lichaam gedrag is dat past bij de leeftijd en/of ontwikkeling en naar alle waarschijnlijkheid stiekem zal blijven plaatsvinden, ondanks een verbod. Ga met de jongeren én je team in gesprek en maak dit bespreekbaar. Dit helpt om de balans te vinden tussen het handhaven van regels, ruimte geven aan de seksuele ontwikkeling van de jongeren en pedagogisch adequaat kunnen werken.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Je bent dan extra alert op de weging van toestemming en vrijwilligheid. Als dit twijfelachtige scoort, kan de vlag geel worden.

Mogelijke reacties

Interesse tonen: 'Was het fijn?'

Indien er door regels van de instelling dit groene gedrag toch een gele vlag krijgt:

'Op zich is het oké dat jullie dit samen doen; het past bij jullie leeftijd en jullie vinden het beiden fijn. Het is echter niet toegestaan in onze instelling om je terug te trekken met iemand anders en om elkaar intiem aan te raken omdat <reden aangeven van de instelling>.' Vervolgens is het van belang de jongen en het meisje een alternatief te bieden om hun 'activiteiten' in een groene context te ontplooiën.

Bespreek deze regel in het team omdat het de gezonde seksuele ontwikkeling van jongeren in de weg kan staan.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Twee jongeren van 16 hebben seks in de bosjes. Ze vinden het allebei fijn.	+	+	+	+	+/-	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van beide jongeren, het is niet helder wie het gedrag initieert.

Geel gedrag

Op alle criteria, behalve het criterium **gepast bij de context**, scoort deze situatie positief. Er is **wederzijdse toestemming**, de jongeren zijn in leeftijd **gelijkwaardig** aan elkaar, het is **vrijwillig**, er is geen sprake van dwang of drang. Het gedrag is passend bij de **leeftijd** en ontwikkeling van de jongeren. Met 16 jaar heeft 28% van de jongens en 18% van de meisjes geslachtsgemeenschap gehad, in totaal 25% van de jongeren.

Hoewel het gedrag van de jongeren in de basis groen is, geven we hier een gele vlag. Dit duidt op licht seksueel grensoverschrijdend gedrag omdat de context niet helemaal acceptabel is. De jongeren hebben seks in de bosjes, waardoor ze door anderen gezien kunnen worden. In de meeste gevallen zullen de jongeren seks hebben in de bosjes omdat zij nergens anders terecht kunnen. Zij wijken dus naar de bosjes uit omdat hen verder weinig mogelijkheden gegeven wordt om met elkaar te experimenteren op seksueel gebied. Dit geldt nog meer voor jongeren uit de residentiële jeugdzorg dan voor jongeren die thuis wonen. Vanuit jeugdzorginstellingen worden vaak regels gesteld over relaties en seks tussen jongeren op de leefgroep. Het is meestal niet toegestaan om een (seksuele) relatie op de groep te hebben. Realiseer je als groepsleiding dat het verbieden van dit gedrag kan leiden tot stiekem gedrag van de jongeren 'in de bosjes'. Ga met de jongeren en je team in gesprek hierover en probeer een balans te vinden tussen het handhaven van de regels en het tegemoetkomen aan de wensen en de seksuele ontwikkeling van de jongeren.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Je bent dan extra alert op de weging van toestemming en vrijwilligheid. De vlag blijft sowieso geel maar je gebruik de extra informatie in je reactie.

Mogelijke reacties

'Ik snap dat jullie graag seks met elkaar willen hebben, dat is prima als aan alle criteria is voldaan. Het is echter niet acceptabel om dat in de bosjes te doen. Het kan zijn dat iemand jullie ziet en hierdoor gechoqueerd raakt. Stel je voor dat er kinderen in de bosjes spelen en jullie ineens zien. Ik kan me voorstellen dat het lastig is voor jullie omdat seks in de instelling ook niet toegestaan is. De reden dat seks in de instelling niet mag, is ...<benoem redens>. Laten we samen nadenken over alternatieven die wel acceptabel zijn.'

Vervolgens bespreek je in het team de mogelijkheid om jongeren de ruimte te geven voor hun gezonde seksuele ontwikkeling.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Twee jongens van 16 lopen hand in hand. Ze voelen zich daar goed bij.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van beide jongens. Het gedrag van de jongens scoort op alle criteria groen. De jongens voelen zich prettig.

Groen gedrag

Seksueel experimenteel gedrag met dezelfde sekse (met en zonder homo- of biseksuele gevoelens) komt voor in de puberteit bij zowel jongens als meisjes, vooral omdat jongeren nog zoeken naar hun eigen seksuele identiteit. Allerlei interpersoonlijke situaties kunnen seksueel gevoel oproepen. Uit onderzoek blijkt dat 20 tot 40% van de pubers wel eens iets homoseksueels gedaan heeft: zoenen, strelen en een kleiner percentage (vooral jongens) heeft samen of in een groep gemasturbeerd. Naar schatting groeit 5 tot 10% van de pubers op tot adolescenten met een homo- of biseksuele voorkeur.

Door leeftijdsgenoten wordt homo- en biseksualiteit niet altijd geaccepteerd. Daarom krijgen homo- en biseksuele jongeren vaak te maken met uitingen van homonegativiteit zoals pesten, vervelende opmerkingen, roddelen of negeren. Lesbische-, homo- en bi-jongeren worden zelfs vier keer zo vaak gepest dan heteroseksuele jongeren. Jongeren zelf hebben ook vaak moeite om hun eigen homo- of biseksuele voorkeur te accepteren. Een deel van deze jongeren doet zelfs zijn best om niet herkend te worden en zou liever heteroseksueel zijn. Negatieve opmerkingen van anderen maken dit proces van zelfacceptatie moeilijker.

Onderzoek laat zien dat negatieve bejegening door leeftijdsgenoten gerelateerd aan seksuele oriëntatie of genderidentiteit/-expressie samenhangt met verminderde psychische gezondheid, schoolgerelateerde problemen en middelengebruik. Psychische klachten zoals in de put zitten, niet kalm en rustig zijn en zich niet gelukkig voelen komen bijna twee keer zo vaak voor. Suicidepogingen komen zelfs 4,5 keer zo vaak voor.

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Je bent dan extra alert op de weging van de criteria: toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid. De vlag kan bijvoorbeeld geel worden als bij een verstandelijke beperking de vrijwilligheid en/of gelijkwaardigheid twijfelachtig is.

Een steunende omgeving en contact met andere jongeren met homo- en biseksuele gevoelens kan bijdragen aan de acceptatie. Let op: het proces van zelfacceptatie en coming-out verloopt voor iedere persoon anders, mede afhankelijk van (sub)cultuur, religie, opleidingsniveau en sekse.

Wanneer er sprake is van negatieve reacties van groepsgenoten, of je merkt dat een jongere worstelt met homo- of biseksuele gevoelens, is het van belang dat de groepsleiding hier adequaat op inspringt.

In persoonlijk contact met de betreffende jongere kun je een luisterend oor bieden en kijken

waar je hem of haar kan ondersteunen in het proces.

Mogelijke reacties

Geen.

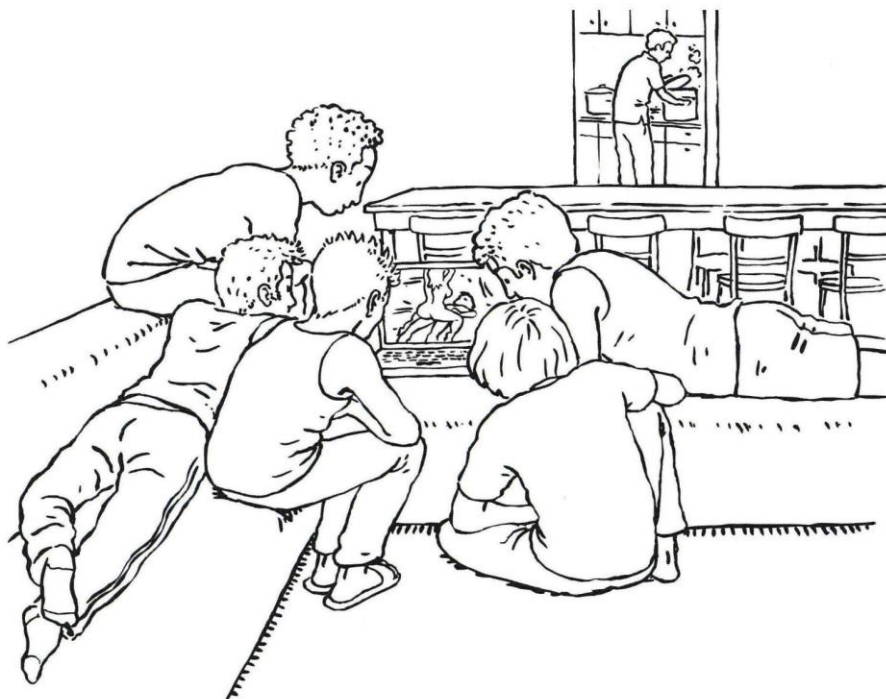
Versterkend: 'Leuk dat jullie gek zijn op elkaar.'

In je mentorgesprek met de jongere:

'Je liep hand in hand met <naam>. Wat leuk! Ik vraag me af of je hier wel eens vervelende reacties van anderen over krijgt. Dit is helaas iets wat wel vaker gebeurt. Mocht dit het geval zijn, dan wil ik je laten weten dat je hiervoor altijd bij mij terecht kan.'

In tweede instantie: 'Als je het fijn vindt, kun je het hier ook met andere jongens met homo- of biseksuele gevoelens over hebben. Dit kan fijn zijn.'

<verwijs door naar mogelijkheden hiervoor: bijvoorbeeld www.jongenvut.nl of www.nietalleenanders.nl>

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Vijf jongens van 16 kijken in de centrale huiskamer naar porno op een laptop terwijl de begeleider aan het koken is.	+/-	+/-	+	+	+/-	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van de vijf jongens.

Geel gedrag

Voor jongens van 16 is het met elkaar bekijken van porno, gedrag dat **passend is bij de leeftijd of ontwikkeling**. De jongens op de tekeningen hebben er plezier in en kijken geïnteresseerd. De criteria **toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid** scoren in eerste instantie dan ook positief.

Uit onderzoek komt naar voren dat van de 15-jarige jongens bijna driekwart het afgelopen jaar porno heeft gezien. Dit percentage loopt op tot 86% onder 18-jarige jongens. Bij meisjes loopt dit op van 17% op 15-jarige leeftijd tot 47% bij 18-jarige leeftijd.

Het plaatje doet vermoeden dat de jongens porno kijken achter de rug van de begeleider om. Het kijken van porno in een open ruimte waar anderen binnen kunnen komen en hiermee ongevraagd geconfronteerd kunnen worden, is niet gepast. Het criterium **context** scoort daarom +/- . Daarnaast zal het kijken van porno in de woonkamer van de leefgroep niet geaccepteerd worden in jeugdzorginstellingen.

Bij groepsgedrag (samen porno kijken in dit geval) is het gevaar niet denkbeeldig dat een van de deelnemers zich door groepsdruk gedwongen voelt om mee te doen. In de residentiële jeugdzorg, waar kwetsbare jongeren samenleven, is het van belang hier op bedacht te zijn. Hij wil zijn gezicht niet verliezen en doet gewoon mee. Het vergt veel moed van een jongere om hier niet aan mee te doen. Op basis van wat we weten van de sector (Samson, 2012) scoren de criteria **toestemming** en **vrijwilligheid** in tweede instantie dan ook twijfelachtig. Wees je bewust dat dat niet komt om wat je ziet of leest in deze casus.

'Let op'-situatie

Bovenstaande speelt extra bij een jongere die getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft. Je weegt de criteria nogmaals als extra check, vooral op toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid.

Mogelijke reacties

'Dat jullie porno kijken, daar is niets mis mee. Maar het is niet oké om dit achter mijn rug om te doen. De woonkamer is van ons allen en niet iedereen heeft er behoefte aan om geconfronteerd te worden met porno. Porno kijken kan in de privacy van je eigen kamer, waar anderen niet zomaar binnen kunnen lopen. Dus als jullie nog verder willen kijken, ga dan naar je eigen kamer.'

Daarnaast kun je bij elke jongen apart nagaan of er sprake was van **vrijwilligheid** en **toestemming**.

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een meisje en jongen van 17 vinden elkaar leuk. Zij stuurt hem een verleidelijke sexy foto van zichzelf via social media waarin zij niet te herkennen is.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je het gedrag van het meisje.

Groen gedrag

Jongeren maken tegenwoordig massaal gebruik van social media om met elkaar contact te hebben en te flirten. Uit Nederlands onderzoek blijkt dat een overgrote meerderheid van de jongeren (12-25 jaar) het afgelopen jaar wel eens gefliert heeft op internet: 82% van de jongen en 73% van de meisjes. Wanneer jongeren iets seksueels doen voor de camera, doen ze dit in het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Toch zijn er grote verschillen tussen jongens en meisjes: 62% van de meisjes vindt het niet leuk om een seksueel getinte vraag te krijgen, tegenover 13% van de jongens. Een sexy selfie (bijvoorbeeld voor meisjes in een uitdagende pose, zichtbaar decolleté, verleidelijke gezichtsuitdrukking en voor jongens een selfie met ontbloot bovenlijf) is gezond seksueel gedrag voor jongeren in deze leeftijd. Toch moeten jongeren zich afvragen of de ontvanger dit oké vindt en wanneer een sexy foto té sexy is en welk risico je loopt als deze wordt doorgestuurd.

In de praktijk van de residentiële jeugdzorg wordt vaak afwijzend gereageerd als jongeren een sexy foto sturen. Het is echter gedrag dat past bij de **ontwikkeling** en **leeftijd**. In deze situatie zijn de jongeren even oud en lijken ze ook in andere opzichten **gelijkwaardig**. Het gebruik van social media verandert de beoordeling van de situatie niet. Uiteraard is er wel meer risico dat het materiaal op internet verschijnt dan wanneer het niet online gedeeld wordt. In deze situatie is het meisje niet te herkennen, waardoor het risico kleiner is dat deze foto haar persoonlijk zal blijven achtervolgen. Het is wel belangrijk om de jongere te wijzen op de risico's van het plaatsen van foto's op internet en hoe je hier zorgvuldig mee om kan gaan.

Binnen de residentiële jeugdzorg hebben we te maken met een groep die extra kwetsbaar is en ook nog samenwoont terwijl zij in de puberteit zitten. Sommige instellingen besluiten daarom om elke vorm van liefdesrelaties in de groep te verbieden. Daardoor zou de vlag door het criterium context **geel** kunnen worden. Dit kan betekenen dat jongeren in de groep dit soort gedrag stiekem kunnen gaan doen (pubers kunnen immers niet stoppen met

puber zijn als zij in de residentiële jeugdzorg komen) of er negatief op aangesproken worden. Leg uit waarom dit gedrag gezond gedrag is maar niet kan in jullie residentiële jeugdzorginstelling. Zorg dat je een eventuele begrenzendende regel bespreekt met het management. De vraag is in hoeverre de regels gezond seksueel gedrag toestaan en jongeren daar pedagogisch adequaat in begeleid kunnen worden.

'Let op'-situatie

Bovenstaande speelt extra bij een jongere die getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft. Je weegt de criteria nogmaals als extra check, vooral op toestemming en vrijwilligheid. De vlag kan op grond van de context en de twijfelachtigheid van de toestemming en vrijwilligheid **geel** worden.

Mogelijke reacties

Groen: geen reactie of positief bevestigen.

Geel: 'Je hebt een sexy foto van jezelf naar X gestuurd omdat je hem leuk vindt. Wees je wel bewust van de risico's. En is X daar wel van gediend? X zou de foto kunnen opslaan en daar respectloos mee om kunnen gaan door deze bijvoorbeeld aan anderen te laten zien. Goed dat jij niet herkenbaar op de foto staat. Echter in onze instelling is dit gedrag niet mogelijk <reden noemen>'.

Bij verhoogde kwetsbaarheid vanwege trauma en beperking toevoegen: concrete voorbeelden geven waarin het goed gaat en waarin het mis is gegaan.

Maak deze regel bespreekbaar in je instelling aangezien het de gezonde seksuele ontwikkeling van jongeren in de weg kan staan.

Een groepsleider (man, G) komt ongevraagd een slaapkamer binnen in de leefgroep waar twee jongeren van 17 (J) seks hebben.

sensoa
vlaggensysteem

© Movisie

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een groepsleider (man, G) komt ongevraagd een slaapkamer binnen in de leefgroep waar twee jongeren van 17 (J) seks hebben.	+ (J) +/- (G)	+ (J) +/- (G)	+ (J) n.v.t.	+ (J) n.v.t.	+ (J) +/- (G)	+ (J) n.v.t.

In deze casus beoordeel je zowel de jongeren als de groepsleider.

Groen gedrag voor de jongeren

Voor de jongeren scoort dit gedrag, het hebben van seks, op alle criteria positief (+). Hun gedrag scoort positief op de criteria **toestemming** en **vrijwilligheid**. De jongeren lijken ook **gelijkwaardig**; niemand heeft overwicht op de ander. Ze hebben seks in de beslotenheid van een slaapkamer, dit is een gangbare plek om seks te hebben (**context** +). Op het nachtkastje liggen condooms wat doet vermoeden dat ze veilige seks hebben. Dat is een teken van **zelfrespect**. Het hebben van seks past bij 17-jarigen, het is **passend bij de leeftijd en ontwikkeling**. Vanaf een jaar of 15 gaat het vrijen een stapje verder: van het (laten) aanraken van de borsten en onder de kleding en het (laten) aanraken van geslachtsdelen naar naakt vrijen en orale seks met leeftijdsgenoten. Op 16 jaar heeft in totaal 25% van de jongeren geslachtsgemeenschap gehad. Met 17,1 jaar heeft de helft van de Nederlandse jongeren de eerste geslachtsgemeenschap meegemaakt. Omdat meisjes dit over het algemeen doen met een iets oudere partner, is dit voor meisjes iets eerder (met 16,9 jaar) dan voor jongens (17,5 jaar). Anale seks volgt over het algemeen weer iets later en is voor een minderheid een volgende stap. Het gedrag is in onze samenleving gepast bij de context omdat het zich afspeelt in de besloten ruimte van de slaapkamer. De slaapkamer is een plek waar iemand zich kan terugtrekken en waar de privacy gerespecteerd moet worden. Dit kan anders zijn in de residentiële jeugdzorg, afhankelijk van omgangsnormen en de cultuur van de instelling. Niet in alle jeugdzorginstellingen is het jongeren toegestaan zich terug te trekken in de beslotenheid van hun eigen kamer en soms is het jongeren ook niet toegestaan elkaar - intiem of seksueel - aan te raken. In een context waar dit niet mag, terwijl het seksuele gedrag verder op alle criteria positief scoort, verandert de kleur van de vlag in geel (**context** scoort +/-).

'Let op'-situatie

Wanneer een kind/jongere getraumatiseerd is, een (verstandelijke) beperking heeft of psychische problematiek heeft, dan weeg je de criteria nogmaals als extra check. Je bent dan extra alert op de weging van toestemming en vrijwilligheid. Als dit twijfelachtig scoort, kan de vlag geel worden. De vlag blijft groen als deze criteria positief scoren. Juist jongeren met traumatische ervaringen hebben positieve seksuele ervaringen nodig, omdat deze helend kunnen zijn.

Mogelijk reacties

Wanneer dit gedrag in de context van de instelling niet toelaatbaar is, dan is het van belang dat de jongeren hier een duidelijke boodschap over krijgen:

'Dat jullie samen seks hebben is oké. Op jullie leeftijd hebben veel jongeren seks met elkaar. Het is hier op de leefgroep/in onze instelling, niet toegestaan om je terug te trekken op je kamer met iemand anders <uitleggen waarom deze regels er zijn en dat dat niets zegt over hun gedrag maar meer over de beperkingen van de instelling>.' Vervolgens is het van belang de jongeren een alternatief te bieden en met hen te zoeken naar mogelijkheden in de toekomst om hun activiteiten in een 'groene' context te kunnen ontplooiën, ook binnen de instelling. Dit laatste vraagt creativiteit, wijsheid en soms vraagt het om het huidige instellingsbeleid ter discussie te stellen. In feite vraagt deze situatie om een verruiming van het beleid van de instelling/locatie waarbij een maatwerkoplossing mogelijk moet zijn.

Geel gedrag voor de groepsleider

De groepsleider vertoont geel gedrag. Hij komt ongevraagd en zonder op toestemming te wachten, de slaapkamer van een van de jongeren binnen. Dit is intimiderend, waarmee het criterium **vrijwilligheid** twijfelachtig scoort (+/-). Het gedrag wordt hiermee geel beoordeeld. De andere criteria zijn in deze situatie in feite voor de beoordeling niet relevant. De groepsleider en de jongeren zijn nooit **gelijkwaardig**, hun positie verschilt in de instelling (zorgverlener versus zorgontvanger). Hiermee zou het gedrag van G als intimiderend ervaren kunnen worden door de jongeren. Het gedrag van G zal in de meeste instellingen niet als context adequaat beoordeeld worden, groepsleiders hebben zich te houden aan regels omtrent het respecteren van privacy.

Mogelijke reactie van groepsleider

'Sorry, ik had moeten kloppen.'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Een begeleider van 23 heeft seks met een jongen van 16 die in de leefgroep woont.	n.v.t.	n.v.t.	--	n.v.t.	n.v.t.	--

In deze casus beoordeel je het gedrag van de begeleider.

Zwart gedrag

Het gaat hier om zwart gedrag. Het gedrag scoort op de criteria gelijkwaardigheid en zelfrespect zeer negatief (- -). De andere criteria kunnen we (met wat we hier lezen of zien) niet invullen. Dit vraagt om doorvragen bij de jongere en begeleider. Wanneer een 16- en 23-jarige seks met elkaar willen hebben, is dit in principe oké, mits er sprake is van **toestemming, gelijkwaardigheid en vrijwilligheid**. In deze situatie is er echter sprake van een gezagsverhouding. Hierdoor is er een groot verschil in gelijkwaardigheid. Het maakt dan ook niet uit of de begeleider en de jongen dit allebei wilden. Seks tussen een jongere en een begeleider is strafbaar en moet gemeld worden bij politie en inspectie. Dit gedrag gaat in tegen de beroepscode. Het gedrag van de begeleider kan daarnaast zeer beschadigend zijn voor het **zelfrespect** van zowel de jongen als haarzelf.

Er is hier sprake van seksueel misbruik. Seksueel misbruik is elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag, in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, waarbij sprake is van een groot machts- en/of leeftijdsverschil. Een begeleider die seks heeft met een jongere die aan haar zorg is toevertrouwd, valt hieronder. Seksueel misbruik is meestal strafbaar. De wet doet daar uitspraken over (artikelen 239 tot 250 in het Wetboek van Strafrecht): 'Het plegen van ontucht met een eigen (stief)kind, pleegkind, of een andere persoon onder de 18 die aan het gezag onderworpen of aan de waakzaamheid toevertrouwd is, of ontucht met misbruik van gezag of vertrouwen zoals in een hulpverlenerssituatie.'

Het komt regelmatig voor dat jongeren verliefd worden op hun docent of begeleider. In de residentiële jeugdzorg werken groepsleiders van verschillende leeftijden. Soms zit er maar weinig leeftijdsverschil tussen een jongere en zijn of haar begeleider. Wees je als groepsleider bewust van deze gevoelens en ga er niet op in. Intervisie met collega's kan hierbij ondersteunend zijn. Schep op geen enkele manier de verwachting dat de gevoelens beantwoord zullen worden.

Mogelijke reacties

Naar de begeleider: 'Wat je gedaan hebt, is absoluut fout. Je wordt nu op non-actief gesteld, we zullen aangifte doen en een melding doen bij de inspectie.'

Naar de jongen: 'Je hebt seks gehad met <naam>, jouw begeleider. Het hebben van seks met iemand past bij een jongen van jouw leeftijd, zeker wanneer je dat allebei graag wilt en je het doet op een manier die jullie beide prettig vinden. Hoe was dat voor jou in deze situatie?'

Vervolgens afhankelijk van het antwoord:

Mogelijkheid 1: 'Het is oké dat het voor jou een prettige ervaring was. Wat niet oké is, is dat zij met jou seks had. Omdat <naam> jouw begeleider is, mag dat niet. Een begeleider mag sowieso geen seks hebben met jongeren. Zij had dat moeten weten, jou dat moeten vertellen en het niet mogen doen. Dat jullie het allebei graag wilden en dat het fijn was, maakt niet uit. Zij had dat niet mogen doen, dat past niet bij haar positie als begeleider. Zij is op non-actief gesteld en zal hier niet meer komen werken. We zullen je ouders op de hoogte brengen. De kwestie zal verder onderzocht worden. Het zou fijn zijn wanneer jij niet met groepsgenoten/anderen praat over wat er gebeurd is. Daar zal jij vermoedelijk ook in gehoord worden. Is dit te doen voor jou? Wat kan jou hierbij ondersteunen?'

'Het is natuurlijk erg vervelend dat dit zo gelopen en het is ook naar voor jou. Als je er verder met iemand over wil praten, met wie zou dat dan zijn, denk je? Dan kunnen we daar afspraken over maken.'

'We zullen je op de hoogte houden van wat er verder gaat gebeuren. Heb jij nu vragen?'

Mogelijkheid 2: 'Wat zij heeft gedaan, is niet oké. Zij heeft seks met jou gehad en jij vond het niet fijn. Dat is naar voor jou en wij zullen jou ondersteunen om hiermee om te gaan. Met wie zou je hier verder over willen praten?' 'Ook had <naam> dit helemaal niet mogen doen, seks hebben met jou. Een begeleider mag geen seks hebben met jongeren. Zij had dit moeten weten en het niet mogen doen, dat past niet bij haar positie als begeleider. Zij is op non-actief gesteld en zal hier niet meer komen werken. De kwestie zal verder onderzocht worden. Daar zal jij vermoedelijk ook in gehoord worden. Het zou fijn zijn wanneer jij niet met groepsgenoten/anderen praat over wat er gebeurd is. We zullen wel je ouders op de hoogte brengen.'

'We zullen je op de hoogte houden van wat er verder gaat gebeuren. Is er nu nog iets wat jij zou willen vragen of zeggen. Wat kunnen we op dit moment voor je doen?'

Situatie	Toestemming	Vrijwilligheid	Gelijkwaardigheid	Leeftijd/ontwikkeling	Context	Zelfrespect
Twee gezinsouders zoenen elkaar liefdevol als er een naar een afspraak buitenshuis gaat.	+	+	+	+	+	+

In deze casus beoordeel je de gezinsouders.

Groen gedrag

Alle criteria scoren groen. Het is gedrag dat past bij twee volwassenen in een relatie. Elkaar liefdevol zoenen bij een afscheid is goed voorbeeldgedrag. Met name voor jongeren die opgroeien in een instelling/gezinshuis kan het belangrijk zijn om goed voorbeeldgedrag te zien op het gebied van genegenheid en nabijheid. Vaak hebben de jongeren dit van huis uit niet meegekregen; de jongeren leren hiervan.

'Let op'-situatie

Realiseer je als gezinsouder dat er op dit gebied grenzen zijn. Jongeren die bij je geplaatst worden, hebben een bepaalde bagage en hebben mogelijk andere normen en waarden geleerd op het gebied van afstand en nabijheid, lichamelijke en seksualiteit. Wees je hier van bewust en maak hier verstandige keuzes in. Onderwerpen die voor jongeren gevoelig kunnen zijn: naakt door het huis lopen, deur van de slaapkamer of douche wel/niet op slot doen, tonen van intimiteit en genegenheid. Wees alert op signalen van jongeren hierin en ga zorgvuldig om met de grenzen die zij aangeven. Maak het onderwerp van gesprek. Raadpleeg of overleg zo nodig met een deskundige vanuit de instelling hoe je hiermee om kan gaan.

In de residentiële setting spelen deze onderwerpen ook. In de meeste situaties zullen de regels van de instelling bepalen wat wel of niet toegestaan is op dit gebied. Los daarvan is wel van belang je te realiseren dat jongeren op dit gebied van huis uit andere waarden en normen mee hebben gekregen, die hun grensoverschrijdend gedrag op dit punt kunnen verklaren. Het is voorgekomen dat een jongere in de instelling exhibitionistisch gedrag werd verweten omdat hij bloot over de gang liep, terwijl dit bij hem thuis normaal was. In een dergelijk geval maakt het voor de beoordeling van het gedrag niet uit, de regel is dat het niet mag. Voor je reactie kan het wel uitmaken.

Het is dan ook nuttig dat dit soort thema's onderwerp van gesprek blijven met jongeren en met gezinsouders. Het is niet erg dat mensen verschillende waarden en normen hebben op dit gebied; het is wel prettig als ze dit van elkaar weten en met elkaar in een leefgemeenschap leven met respect voor elkaar waarden en normen.

Mogelijke reactie

Geen.